

Covid-19'un Çağrısı: Danse Macabre *

Umur Yiğit NURAL **

Serge Lesourd'un insanileşmeye dair tespitini hatırlayarak başlayalım: "İnsanileşme, hatırlatmaya gerek olmasa da insanın kendi ölüleriyle ilgilenmeye başladığı, ölümün simgeselinin olduğu andan itibaren başlar..."¹ Ardından İkinci Dünya Savaşına ve soykırımı vurgu yaparak Nazilerin insanı ve insanileşmeyle ilgili simgesel referansları hangi aşamalardan geçerek nasıl yok etmeyi amaçladıklarının altını çizer. Soykırımı atom bombası izler ve kitlelerin ortadan kaldırılması Yirminci yüzyıla damgasını vurur. İnsan olmaya dair inançlar, değerler, törenler sarsılıp yerinden oynamıştır... Çeyrek asır sonra, günümüzde, yeniden bir kitlesel yok oluş tehdidinin eşliğinde durmaktayız. Fakat bu sefer tehdit Nazilerden, savaşımlardan ya da bombalardan değil doğanın kendisinden ve insanın doğa ile ilişkisinden gelmekte. Ve bu sefer sorun yeniden insanileşmeye dair: Ölülerimizle ne yapacağız?

İnsanileşme meselesinin kökenleri tarihöncesi insanın hayvan kemikleri üzerine çizdiği izlere kadar uzanır. Lacan'ın *Özdeşim* Seminerinde (1961-62) konu ettiği bu izler, insanın doğal bir varlık olmaktan konuşan-varlık (*parlêtre*) olmaya geçişini önceleyen gösterene dair simgesel özdeşimi temsil eder. Bu varoluşsal kayıt, aynı filogenetikten gelen insan-varlığı ile hayvanı birbirinden ayırmaktadır. Bu izler insan-varlığının harf ve dil ile kurduğu ilk ilişkinin kalıntıları sayılabilir. İzler, tarihöncesi insanın avlarını kaydettiğini, onları saymaya başladığını gösterir. Lacan, gösterenin özneyi benzerlerinden farklılaştıran ve dile kaydeden bu saf halini, Freud'un *Kitle psikolojisi ve benin analizi* adlı yapıtının *özdeşim* kavramına ayrılmış bölümünde tespit ettiği *einzigler Zug* kavramıyla karşılar; yani *tekil nitelik* (*trait unaire*) olarak.

Tekil niteliğe dair simgesel özdeşim, özneyi gösterenin altına yazdırır. Öznellik ancak dilin dolayımından geçilerek kurulabilir; hem de bir kayıp pahasına. İnsanileşmeye dair yukarıda bahsettiğimiz varoluşsal geçişin diğer koşulu işte bu kayıptır. Kayıp dediğimiz ve onu belki de freudyen bir okumayla *kayıp nesne* olarak yazdığımız şey, insan olmakla ilgili tüm niteliklerin koşuludur: Dilin, kültürün, insanın kendi bedeniyle imgesel ilişkisinin, aşkın, politikanın ve tabii ki cinselleşmenin. Bu

* La Danse Macabre Türkçe'ye Ölüm Dansı ya da Ölümcül Dans olarak çevrilebilir. Yazının görseli, Ingmar Bergman'ın Yedinci Mühür (Det sjunde inseglet) adlı filminden alınmıştır.

** Klinik psikolog (u.nural@windowslive.com).

¹ Lesourd, S., (2006) *Özne nasıl susturulur? Söylemlerden liberal laf ebelliklerine*, Tr. Çev. Özge Soysal, Ümit Edeş, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2018, s. 87.

kayıp, Lesourd'un insanın ölüleriyle ilgilenmeye başlamasıyla ilgili hatırlatmasıyla da doğrudan ilişkilidir. İnsan, ölümü ancak kaybın ve bilinmeyen tarafına koyup, bu kaybı üstlenip simgeselleştirmesiyle özne konumuna yükselmiş ve temsilin dolayımına girmiştir. Bu dolayım, insan-varlığının yaşamak, hayatta kalabilmek için benzerleriyle kurduğu bir bağın varlığını da zorunlu hale getirmiştir.

Nazilerin veya atom bombasının amaçladığı şey, insanlığın ve insani bağın iptaliydi: benzerinin hayatına kastetmek! Freud'un *Totem ve tabu* adlı eserinde belirttiği kardeşlik anlaşmasının iptali... Arızalanan bu kardeşlik bağının yerine konan *management* yöntemleri*, insan kaynakları kuramları ve politikaları Nazizmden günümüze kapitalist yönetimlerin insan yığınlarını yönetmedeki en önemli araçları oldu. Toplumsal bağı düzenlemesi için çağrıda bulunulan bu yöntemler, yan yana duran ancak birbirleriyle iletişimi olmayan insan gruplarını ortaya çıkardı. İnsanlar arasındaki bağ ise Şeyin kökensel kaybının etrafında, dil yasasının düzenlediği bir bağ olmaktan çok *imgesel* düzleme indirgenmiş ideolojik ilişkilere dönüştü. İnsanoğlunun ölümü ve yaşamı yönetmeye dair (soykırım, atom bombası ve bilimsel-teknolojik söylem ile) yanılısamasını pekiştiren bu söylem, insanileşmenin temelindeki kökensel eksikliğin yerine tüketim nesnesini yerleştirdi. Bağın güvencesi olan söz, işte bu tüketim nesnelere indirgendi.

Yarım asır sonra yeniden kitlesel bir yok oluşun eşiğinde ve bir yönetim krizinin ortasındayız: *Gerçeğe* dair olanın yasayı koyduğu yerde. Peki bu sefer nasıl konum alacağız? Kitleleri yöneten makamların arızalandığı, işlemediği bu durumda sorumluluk kimde? Bu da insanlığa dair etik bir sorunu gün ışığına çıkarıyor. Evde mi kalacağım yoksa dışarı mı çıkacağım? Rafları mı boşaltacağım yoksa paylaşacak mıyım? Her şeyden önemlisi tüketim nesnemden uzakta, kendimle nasıl vakit geçireceğim?

İşte tam burada Covid-19'un çağrısı gündeme geliyor. Peki bizi neden *Danse macabre'a* çağırıyor? On beşinci yüzyılda ilk kez Paris'teki bir kimsesizler mezarlığında yapılan bu dans, yaşayanların tüm sıfatlarından arınıp eşit bir şekilde ölüleri aralarına aldıkları bir gösteriyi ifade ediyor. Kralın kuluyla, zenginin fakirle, patronun işçisiyle eşit konumda olduğu ve aralarına ölüleri alarak yaptıkları bu ölüm dansı, insanileşmenin kökenlerine dair bir bilgiyi hatırlatıyor: Benzerlerimizle aramızdaki bağın koşulu olan dilin bir *boşluktan* itibaren mümkün olduğunu.

O zaman biz de bu dansa icabet edip ölülerimizle ne yapacağız sorusunu soralım. Onları salt istatistiksel birer rakam ya da yönetilip çözülmesi gereken bir iş olarak mı yoksa komşumuz, arkadaşımız, kardeşimiz, tarihimiz, geçmişimiz olarak mı hesaba katacağız? Şimdi aramıza gerekli mesafeyi alarak (dansta olduğu gibi) ve söze güvenerek postmodern uygarlığımızı masaya yatırma vakti. O zaman buyurun dansa...

* Johann Chapoutot'un 2020 yılında Gallimard yayınlarından çıkan *Libres d'Obéir: Le management, du nazisme à aujourd'hui* adlı eseri, Nazi Almanya'sından günümüze yönetim ve insan kaynakları yönetimi konusuyula ilgili kapsamlı bir okuma teklif ediyor. Bu eser, Covid-19 krizi ile birlikte kitlelerin yönetiminin idaresi sorusuna alternatif bir okuma olarak da ele alınabilir.